

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо організації освітнього процесу та викладання
навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти
у 2022/2023 навчальному році**

5 клас

Мови та літератури корінних народів, національних меншин

Мови та літератури національних меншин.

Організація освітньої діяльності в 5 класі з навчанням мовами корінних народів, національних меншин закладів загальної середньої освіти в 2022/2023 навчальному році здійснюється відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти», а також інших нормативних документів у галузі освіти.

Привертаємо увагу педагогічних працівників, що з 2022/2023 навчального року починається поетапне упровадження Державного стандарту базової середньої освіти (далі – Державний стандарт), й учні 5-х класів закладів загальної середньої освіти переходять на нову модель навчання, яка має забезпечити реалізацію якісної мовної та літературної освіти.

З метою реалізації положень Державного стандарту заклад загальної середньої освіти створює власну освітню програму переважно на основі типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (далі – типова освітня програма) (наказ МОН від 19.02.2021 № 235).

У типовій освітній програмі визначено загальний обсяг навчального навантаження для класів з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною чи з навчанням українською мовою та національної меншини вивченням мови або корінного народу (Додаток 2), відповідний типовий навчальний план (Додаток 4), а також перелік модельних навчальних програм (Додаток 5).

Типовим навчальним планом передбачено, що заклад освіти, відповідно до пункту 27 Державного стандарту, може здійснювати розподіл навчального навантаження між мовою корінного народу або національної меншини та іноземною мовою, й відображає це в навчальному плані. Для реалізації мовно-літературної освітньої галузі заклад освіти може використовувати додаткові години, передбачені типовим навчальним планом, перерозподіляти години в рамках мовно-літературної освітньої галузі та між освітніми галузями у межах заданого діапазону.

МОН № 1/9530-22 від 19.08.2022

Підписав: Рогова Віра Борисівна
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B0400000B0DD300090D58D00
Дійсний: з 05.01.2021 0:00:00 по 05.01.2023 0:00:00

Відповідно до переліку модельних навчальних програм для 5-9 класів розроблено 17 модельних навчальних програм з мов і літератур корінних народів, національних меншин, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ МОН від 12.07.2021 № 795 (у редакції наказу МОН від 10.08.2021 № 898)).

Ці програми розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України за покликанням: (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoji-shkoli-zaprovdzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>) та офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: (<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/movy-natsional-nykh-menshyn-ta-korinnykh-narodiv/>).

Зазначені модельні навчальні програми ґрунтуються на визначених Державним стандартом ціннісних орієнтирах, охоплюють формування наскрізних (в усіх ключових компетентностях) умінь та навичок, враховують наступність між циклами навчання на етапі переходу від початкової до базової загальної середньої освіти, реалізують вимоги щодо обов'язкових результатів навчання з мовно-літературної освітньої галузі на початку адаптивного циклу навчання.

Заклад освіти під час створення власної освітньої програми враховує положення відповідного типового навчального плану, рекомендовані МОН модельні навчальні програм з мов та літератур, побажання батьків учнів щодо вивчення відповідних мов, наявність педагогічних кадрів, навчально-методичного забезпечення.

Учитель, обираючи для роботи модельну навчальну програму, може вносити корективи щодо розподілу годин на вивчення тем курсу, їх опрацювання та повторення, розширення або ущільнення, а також розробляти власну навчальну програму предмета, інтегрованих курсів відповідно до авторських методик та нових підходів навчання мовам і літературам, з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти, й містити зміст навчання в обсязі не меншому, ніж визначено відповідними модельними навчальними програмами.

Навчальні програми з відповідних мов та літератур, розроблені на основі модельних навчальних програм, затверджуються педагогічною радою закладу освіти.

Академічна свобода вчителя містить свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають навчальним завданням освітньої програми, можливість розроблення та впровадження авторських навчальних програм.

Ефективним засобом реалізації змісту модельних навчальних програм (з метою якісного забезпечення опанування предметом, інтегрованим курсом) є дидактико-методичний потенціал підручників.

За результатами конкурсного відбору підручників для 5 класу закладів загальної середньої освіти в 2021 році наказом МОН від 08.02.2022 № 140

затверджено перелік підручників, у тому числі з мов і літератур корінних народів, національних меншин, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Це, зокрема, такі підручники.

1. «Болгарська мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Мілков А. М., Проданова О. І.).

2. «Гагаузька мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Бужилова В. М., Курогло Н. І., Кіор І. Ф.).

3. «Кримськотатарська мова та література», підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) (авт. Абібулла Сеїт-Джеліль, Майре Мамотова).

4. «Молдовська мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Фетеску Л. І., Кьося В. В.).

5. «Молдовська та зарубіжна літератури», підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Фетеску Л. І., Кьося В. В.);

6. «Новогрецька мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Воєвутко Н. Ю., Кіор Т. М., Крамаренко О. О.).

7. «Польська мова», підручник для 5 класу з навчанням польською мовою закладів загальної середньої освіти (авт. Іванова М. С., Іванова -Хмель Т. М.).

8. «Польська мова (1-й рік навчання)», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Біленька - Свистович Л. В., Ярмолук М. О.).

9. «Польська мова (5-й рік навчання)», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Войцева О. А., Бучацька Т. Г.).

10. «Польська та зарубіжна літератури», підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Лебедь Р. К.).

11. «Російська мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Давидюк Л. В., Дядечко Л. П., Фідкевич О. Л.).

12. «Російська мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Самонова О. І., Гайдаєнко Ю. Р., Шатківська Ж. Ф.).

13. «Румунська мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Говорнян Л. С., Бурла О. К., Мирон Л. Д.).

14. «Румунська та зарубіжна літератури», підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Говорнян Л. С., Колесникова Д. О.).

15. «Угорська мова», підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Браун Є. Л., Зикань Х. І., Ковач-Буркуш Є. С.).

16. «Угорська та зарубіжна літератури», підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Дебрецені О. О.).

Зазначаємо, що у новостворених підручниках для 5 класу з мов національних меншин важливе місце відведено розвитку мовних засобів та комунікативних компетентностей учнів з використанням усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) в різних ситуаціях і сферах життя суспільства; спілкування учнів для духовного,

культурного та національного самовираження, міжкультурного діалогу, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій та ставлень.

Дотримана чітка послідовність викладу навчального матеріалу, зорієнтованого на практичне використання, зв'язок з повсякденним життям.

Інформаційно-пізнавальні матеріали у підручниках подаються через практико-орієнтовані запитання та завдання.

З урахуванням специфіки змісту підручників подано широкий спектр методичних засобів і прийомів.

Важливим аспектом є українознавчий компонент підручників, що спрямовано на виховання патріотичної національної свідомості, поваги до української мови, історії, культури, звичаїв та традицій.

Метою інтегрованих курсів літератур є прилучення здобувачів освіти до високохудожніх надбань національних та зарубіжних літератур, осмислення національної своєрідності та загальнолюдської цінності включених до інтегрованого курсу художніх творів, розвиток художнього сприйняття навколишнього світу, осмислення конкретно-історичного та загальнолюдського значення зображеного письменником, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та естетичних смаків, сприяння всебічному розвитку і творчій самореалізації в сучасному світі, виховання національно свідомих громадян полікультурного суспільства.

Зміст інтегрованих літературних курсів, переважно, побудовано за тематично-жанровим принципом, із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

У підручниках з інтегрованих курсів запропоновано використання інтерактивних форм і методів викладання предметів мовно-літературного спрямування (літературні ресурси Інтернету, мультимедіа, електронні книги, експозиції музеїв, тематичні книжкові виставки бібліотек, аудіозаписи, літературні онлайн подорожі), що мотивують інтерес учнів до творчого, вдумливого читання, засвоєння літературних творів, уміння вступати в діалоги, дискутувати, аргументувати свою думку, формулювати її в усній і письмовій формах. Особлива увага приділена самостійній роботі з різними джерелами інформації, зокрема з довідковою літературою, у т.ч. словниками (тлумачними, фразеологічними, орфографічними термінологічними, синонімів, іншомовних слів тощо), що сприяє формуванню у п'ятикласників активного словникового запасу.

Кримськотатарська мова та література (5 клас).

У 2021 році створено нову електронну версію модельної навчальної програми (на основі латинської графіки) «Інтегрований курс кримськотатарської мови та літератури». 5-6 класи» закладів загальної середньої освіти (авт.: Мамутова М. Р., Сеїт-Джеліль А. Ш.), що розміщено за покликанням:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH->

poetar.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Int.kurs.krymskotat.movy.ta.literatura.5-6-kl.Mamutova.Seyi-Dzhelil.14.07.pdf та відповідно до неї розроблено підручник «Кримськотатарська мова та література» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) (авт. Абібулла Сеїт-Джеліль, Майре Мамутова), якому надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ МОН від 08.02.2022 № 140).

Електронну версію цього підручника розміщено для ознайомлення за покликаннями: https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/5kl-vidbyr/krym-5-1-LGM_.pdf (Ч.1); https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/5kl-vidbyr/krym-5-2-LGM_.pdf (Ч.2).

Зміст підручника, спрямований на розвиток мовно-літературних компетентностей учнів 5 класу. Зокрема, пропозиції вибору завдань та вправ призначені для тих здобувачів освіти, які вивчають кримськотатарську мову та літературу як предмет, а розділ '*Qoşma metin*' «Додатковий текст», містить літературознавчий матеріал, комплекс вправ та завдань, текстів розрахованих насамперед для учнів, які навчаються кримськотатарською мовою.

Значна частина текстів має комунікативний характер, що сприятиме формуванню у п'ятикласників власної точки зору щодо прочитаного, критичного мислення, навичок та умінь, активізації дій щодо збереження своєї мовно-культурної ідентичності.

Основну увагу під час організації освітнього процесу вчителю варто звернути на адаптацію учнів 5 класу до опанування нової графіки та письма, а також на відмінність між вимовлянням та написанням слів, тобто наслідування правильних орфоепічних й орфографічних норм кримськотатарської мови.

Акцентуємо увагу вчителів, що в умовах правового режиму воєнного стану відсутня можливість видання паперових підручників для 5 класу закладів загальної середньої освіти.

У зв'язку із зазначеним, в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено електронні версії підручників (інтегрованих курсів) для 5 класу закладів загальної середньої освіти (<https://lib.imzo.gov.ua/>).

Під час **оцінювання** навчальних досягнень здобувачів освіти з мов і літератур національних меншин та корінних народів необхідно спиратися на рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289. Ці рекомендації розроблені для учнів 5-6 класів, які з 2022-2023 навчального року, починають здобувати освіту з 5 класу відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти.

Форми оцінювання здобувачів базової освіти, зокрема, навчальні досягнення учнів у 5 класах підлягають формувальному, поточному та підсумковому оцінюванню (тематичне, семестрове, річне).

Формувальне оцінювання має на меті вивчення темпу та поступу досягнень учнів у навчанні для створення індивідуальної траєкторії розвитку

учня, проведення діагностування досягнень на певних етапах навчання (за програмою), надає можливість виявляти проблемні щодо засвоєння теми (питання) й попереджувати їх накопичення, корегувати форми, методи навчання (з урахуванням індивідуальних потреб здобувачів освіти) та формувати впевненість у власних можливостях. Крім того, формувальне оцінювання має на меті подальший розвиток навичок самоаналізу здобувачів освіти 5 класу.

Рекомендуємо планувати проведення тематичних діагностувальних робіт (з урахуванням розкладу уроків і передбачати проведення не більше ніж 1 діагностувальної роботи на день). Кількість тематичних робіт учитель визначає за програмою або самостійно, враховуючи зміст навчального матеріалу за темами (блоками) навчання, визначеними програмою. Діагностувальні тематичні роботи не підлягають визначенню рівня результатів навчання, а мають лише оцінювальне судження з висновком про сформованість результату навчання. Наприклад, тест виконано, у цілому правильно, але варто враховувати, що завдання 3-4 були з однією правильною відповіддю.

Також, звертаємо увагу, якщо на момент проведення діагностувальної тематичної роботи учня не було в школі; не вийшов на онлайн-урок з поважних причин (відсутність технічної або іншої можливості); перебуває поза зоною зв'язку, то він не виконує цю роботу.

Після проведення діагностувальної тематичної роботи рекомендуємо вчителю узагальнити наявні помилки, спланувати заняття щодо додаткового опрацювання матеріалу та провести роботу щодо попередження та усунення виявлених труднощів. З предметів мовно-літературної освіти система діагностувальних тематичних робіт може містити завдання за розділами, наприклад: аудіювання, говоріння, читання, письмо тощо.

Звертаємо також увагу, що у «Рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів...», зазначено, що за рішенням педагогічної ради (за потреби) заклад освіти може визначити адаптивний період, упродовж якого не здійснюється поточне та тематичне оцінювання, це, наприклад: перша половина семестру або перший семестр.

Також документом передбачено, що оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти може здійснюватися за системою оцінювання, визначеною законодавством або за власною шкалою (за вибором закладу). За умови використання власної шкали слід визначити правила переведення загальної оцінки результатів навчання семестрового та річного оцінювання в 5 класі до системи, визначеної законодавством.

У разі рівневого оцінювання необхідно враховувати відповідність рівнів до визначених балів оцінювання навчальних досягнень учнів:

П (початковий рівень) – від 1 до 3 балів;

С (середній рівень) – від 4 до 6 балів;

Д (достатній рівень) – від 7 до 9 балів;

В (високий рівень) – від 10 до 12 балів.

Нагадуємо, що оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється з предметів інваріантної складової освітніх галузей, зокрема, і галузі «Мови і

літератури (мовний і літературний компоненти)» за 12-бальною шкалою. При цьому оцінювання з навчальних предметів базується на нормативах з різних видів контролю, наданих у критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів.

6 -11 класи

Мови та літератури корінних народів, національних меншин

У 6-11 класах мови і літератури корінних народів, національних меншин вивчаються відповідно до:

1) типових освітніх програм, затверджених наказом МОН від 20.04.2018 № 405 у 6-9 класах та наказом МОН від 20.04.2018 № 408 (в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 № 1493) у 10-11 класах;

2) навчальних програм для 6-9, що розміщено за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> та для 10-11, що розміщено за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

Навчальні програми розроблено на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, з урахуванням положень концепції «Нова українська школа» та внесених змін.

У 6-9 класах вивчаються навчальні предмети: «Мова корінного народу, національної меншини» та інтегрований курс «Література» (корінного народу, національної меншини та зарубіжна).

У 10-11 класах на рівні стандарту вивчається навчальний предмет «Мова та література корінного народу, національної меншини». Навчальний предмет «Зарубіжна література» виокремлено в окремий курс, який вивчається за навчальною програмою та підручником для закладів загальної середньої освіти.

Водночас на профільному рівні в 10-11 класах «Мова корінного народу, національної меншини» та «Література корінного народу, національної меншини» вивчаються як окремі предмети.

Оцінювання учнів у 6-9 класах здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з мов національних меншин (лист МОН від 30.08.2013 № 1/9–592); у 10-11 класах – відповідно до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів з інтегрованого курсу «Мова та література корінного народу, національної меншини» (лист МОН України від 22.08.2018 № 2.2-2189).

Перелік навчальної літератури для класів з навчанням мовами корінних народів, національних меншин закладів загальної середньої освіти чи з вивченням мов національних меншин надається в [Переліку](#) навчальних програм, підручників та навчальних посібників, рекомендованих Міністерством

освіти і науки України, який щорічно оновлюється та доступний на офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».